

Virkemidler – Humor

Virkemidler – Humor

Forveksling af kvantitet med kvalitet

„En dyrere begravelse kunne ikke have bragt ham tættere til Himmerige.“
(Kvalitet her: enten kommer man i himlen, eller også gør man ikke.)
„Rygterne om min død er stærkt overdrevne.“ (Mark Twain). (Kvalitet her: enten er han død, eller også er han ikke.)

Kontrast

„Far, er det verdenshavet?“ – „Nej min dreng, det er Frederiksholms Kanal.“
(Fritz Jürgensen).

Overraskelse

„Ja, alle ting får en ende, – det gjorde selv pastor Jeppes prædiken ved sidste aftensang.“ (Jens Baggesen).

Overdrivelse

Kendes fx fra 1001 nat, fra Don Juans liste med 1003 elskerinder.

Forøgelse af noget der ikke kan gøres større

Man prøver at gradbøje eller udvide adjektiver, der i sig selv er absolutte.
Cirkelrund, kvadratisk, højrød, er eksempler.
„... inviterede hele verden og hvem der ellers kunne komme.“
(H.C. Andersen).

Paradokset

En rabbiner havde lært sine elever, at en hund, der gør, ikke bider, men flygtede selv for en stor, gøende hund. „Hvorfor det, vi ved jo, at hunde, der gør, ikke bider?“ spurgte eleven. „Jo, men det er ikke sikkert, at hunden ved det,“ forklarede rabbineren.

Pludselig indskrænkning eller overdreven detaljering

„Vi styrer verden – her i distriktet.“ (Henrik Ibsen). „Dagen er skabt til arbejde, natten til søvn, samt til fiskeri og fuglefangst.“ (Chr. Wolff).

Pointen mistes

Studenten fortæller meget detaljeret om et forsøg, hvor fire studenter skulle sidde og spille kort i en stor glasklokke, mens luften langsomt blev pumpet ud af den. En tilhører spørger til sidst spændt, hvem af de fire der klarede sig bedst. Svaret var irriteret, at det da var ligegyldigt for forsøget. „Jamen, jeg mente da, hvem der vandt kortspillet!“ (Holm).

Vægtforskydning

„Store Claus og Lille Claus“ eller „Mor(d) i mødregruppen“ er egentlig umoralske og makabre beretninger, men pga. formen ler man.

Antydning og underforståethed

Taleren: „Man siger, at den, Gud giver et embede, giver han også forstand ...“ Tilråb fra salen: „Har du et embede?“

Forveksling af kvantitet med kvalitet

„Hvorfor står der sytten blondiner uden for diskoteket?“

„Fordi de har hørt, man skal være atten for at komme ind.“

Selv en så banal og folkelig vits kan forklares med den filosofiske lærersætning: „... at man ikke kan kvantitere sig ind i en ny og bedre kvalitet.“ (Kierkegaard, *Efterskrift, Samlede værker VII*).

I *Scoop 3*, finder vi kvanti-/kvalitetsforvekslinger i *Sur*, side 16: „Næ, næ. Nu har De tre gange hevet ned i min lynlås, så nu synes jeg vi ligesom kender hinanden.“ ... „Vi kalder ham Ludvig den 14. For han bliver kun bedt med, hvis vi er 13 til bords.“ ... med flere.

I den mindre grinagtige ende finder vi konflikterne omkring, hvor meget sukker der skal i teen i *Latter, Scoop 3*, side 25, og hvor meget pålæg, der skal på smørrebrød for at skabe en rigtig hyggelig dansk frokost i *Nå, men så fuck det!, Scoop 3*, side 35.

Kontrast

Udover det nævnte eksempel på flappen – som i øvrigt er et udtryk for den traditionelle stilistiske figur *antitese* (se Figurer) – kan den humoristiske kontrast ligge i tema og fremførelse.

Ser vi fx på *Sambarytmer, Scoop 3*, side 50, findes der en tematisk kontrast i mødet mellem en undseelig posedame og en udadvendt punker, og temaet i opslaget med den mandlige blondine, *Scoop 3*, side 46, spille ligeledes på kontrast.

Overraskelse

Overraskelse er en figur, der spiller på pointen, eller i hvert fald udgangen på historien. Den er i familie med kontrastfiguren på den måde, at det overraskende moment ofte står i kontrast til det forventede. Hvor kontrastfiguren kan forklares ud fra rent sproglige iagttagelser, ligger overraskelsesfiguren ofte i situationen: Noget alvorligt forløses i overraskende humor, noget seriøst afsløres som bidende ironi, eller det alvorfulde bliver pludselig ufrivilligt morsomt.

I moderne kulturkritiske tekster er overraskelsen ofte „vendt“ om, så det morsomme pludselig tager drejning til noget alvorligt. Se fx i *Polterabend, Scoop 3*, side 61.

Overdrivelse – hyperbel

Overdrivelse kaldes i klassisk stilistik for hyperbel (se Troper).

Overdrivelse kan være ved tal som fx 1001 nats eventyr eller Don Juans 1003 elskerinder, hvor humoren ligger i fortællerens postulerede præcise angivelse – tusinde og netop én – og modtagerens viden om det overdrevne.

Den humoristiske overdrivelse kan også ligge i, at midlet langt overstiger målet, som fx i: „Bevar naturen, sylt et eger“ i *Aforismer, Scoop 3*, side 14 og i *Mor(d) i mødregruppen, Scoop 3*, side 69, og i *Sambarytmer, Scoop 3*, side 51: „Vi bombarderer dem med gamle damer, så får vi byen tilbage.“

Eller overdrivelsen bliver usandsynlig, som da en miljøpolitiker argumenterede for flere indgreb overfor CO₂-udslip med, at nu havde klimaforandringer allerede vist sig i det øgede antal oversvømmelser, flodbølger, tørker og jordskælv!

Forøgelse af noget der ikke kan gøres større

Gradbøjning af superlativer eller absolutter er en særlig form for humoristisk hyperbel.

Fx i *Rødgrødvænget, Scoop 3, side 42*: „Det er vigtigt, at flygtningene bliver integreret i vores samfund“ ... „De ska' kraftedderme tale dansk!“ ... „- Og de ska' ha nogen tæsk!“

Paradokset

Paradokset er en klassisk modsætningsfigur (se [Figurer](#)).

Paradokset er i humoristisk forstand en logisk selvmodsigelse og altså i familie med kontrast. Det paradoksale kan ligge inden for én og samme helmening: „Han er i den grad udstyret med en encyklopædisk uvidenhed.“ ... eller i modsætningen mellem forskellige dele af fortællingen.

Fx er *Rødgrødvænget, Scoop 3, side 42* fyldt med paradokser.

Pludselig indskrænkning eller overdreven detaljering

„Vi styrer verden – (pause) – her i klassen.“ ... er igen en form for kontrastfigur (verden – klassen). Der foretages en eftertænksom indskrænkning fra verden til klassen.

Fx i *Sur, Scoop 3, side 15*: „Hun er sur. Hun har hele dagen været sådan som damer er, når de er blevet klippet forkert i siderne.“ ... eller „Jeg er jo ikke nogen dame. Jeg dur ikke til pindemadder.“

Pointen mistes

Figuren indebærer, at den oprindelige histories pointe mistes ved tredjepersons indgriben, og en ny pointe opstår.

Det er fx den figur, der gentages i Dirch Passer og Kjeld Petersens dialog *Tømmerflåden*. Dirchs kommentarer får hele tiden pointen til at forskydes.

Vægtforskydning

Vægtforskydning betyder, at noget mindre eller mindre bevidst sættes over eller ved siden af noget større eller mere betydningsfuldt.

„Det var heldigt, at NN tabte sine penge på gaden, for så slap han for at spille dem væk på spillemaskinerne.“

Den sorte eller makabre humor opstår ofte ved, at det mørke eller onde underordnes det hverdagsagtige mindre alvorlige. „Om en mand, der døde under et kortspil, sagdes det senere, at det var godt han døde, for ellers ville han sikkert have tabt.“

Mor(d) i mødregruppen, Scoop 3, side 69, er et godt eksempel på vægtforskydning, hvad angår temaet: Mødregruppens formål er at støtte hinanden, men også ved mord?

Replikken: „Gud, det er en Tefal!“ er også vægtforskydning.

Antydning og underforståethed

Uafsluttede sætninger, der lægger op til, at læser eller tilskuer selv finder pointen. Måske afsluttes der alligevel med noget uskyldigt, men „skaden“ er sket, humoren kan fæstne sig.

Antydninger og underforståede meningstilkendegivelser er meget almindelige i hverdags sproget. Man kan sige, at det er en form for underspil og nedtoning af den egentlige mening, en form for litote (se Troper).

Slutscenen af *Mord i mødregruppen*, *Scoop 3*, side 69, hvor en af mødrene kommer hjem til endnu en mand, der ligger på sofaen ... er et eksempel på underforståethed og antydning af et nyt forløb. Samtidig er det en litotisk figur, der ved sit underspil afslutter en fortælling, der ikke har lagt fingrene imellem mht. overdrivelser.